

teškoća, nijesu mogli ostati kod istočnog obreda. U sadašnjoj je ruskoj inteligenciji tako duboko uvjerenje, kako je potrebno čuvati ruske narodne i vjerske tradicije, da je moguć vjerski pokret samo u duhu ruskih tradicija i u okviru istočnog obreda. Uspješan može biti samo pokret u ruskom i istočnom duhu.

Tragika je progonjene ruske inteligencije glasna opomena inteligenciji svih naroda, da je jedino u istinitom kršćanstvu spas za najviša dobra čovječanske kulture i društvenog poretka. Imajmo samilosti sa ruskom inteligencijom, koja boravi među nama, i pokažimo praktički, da smo velikodušni predstavnici onoga sveopćeg kršćanstva, za kojim tako žeda ruska duša i ruska zemlja.

Dr. F. Grivec, sveuč. prof. (Ljubljana).

UREDNIŠTVO „ŽIVOTA“
ZAGREB 1/147

Gilbert-Keith Chesterton.

(Engleski Solovjev.)

Stvar je već danas svima poznata, da se u velikih kulturnih naroda sve veći broj intelektualaca vraća u krilo katoličke Crkve ili vjeri i praktičkom kršćanskom životu. Među tim intelektualcima nailazimo na svijetla imena kao što su Bourget, Ruville, Claudel, Huysmans, Jammes, Papini . . .

Prošle je godine u Holandiji i preko njenih meda izazvala senzaciju konverzija liječnika-pjesnika Fridrika Van Eedena. Kud i kamo je veću pažnju pobudila, iste godine, konverzija znamenitog engleskog publiciste *Chesterstona* (30. VII. 1922). 30. srpnja god. 1922. primio je kat. župnik u Brodfordu O' Connor u krilo katoličke Crkve glasovitog pisca Gilberta-Keitha Chestertona. Ovo je dobitak za katoličku Crkvu sličan dobitku Newmana, Manninga, Bensona. Solovjeva su nazvali ruskim Newmanom, a Chesterton se može nazvati engleskim Solovjevom. Chesterton je po jednim najvećim današnjim engleski pisac. Anglikanski list *The Church Times* izjavljuje, da je s njim jedan od najsjajnijih kršćanskih pisaca ostavio englesku crkvu. Nju je morala bar registrovati i ona velika svjetska štampa, koja običaje veću važnost pridijevati boksterskim i nogometskim utakmicama negoli velikanima misli i pera, kakav je Chesterton. Koji su poznavali otprije njegova djela i znali, da mu je brat Cecil također prigrlio katolicizam, a da mu je vrsni katolički historik Hilaire Belloc intiman prijatelj i suradnik, njih ta konverzija nije nimalo iznenadila. On je neustrašivo braneci već odulji niz godina plemenite ideje, kojima su se opirali mnogi njegovi zemljaci, logički morao doći do te točke, i Bog je nagradio njegovu neumitnu ljubav k istini i pravici milošću najvećom — pokazao mu je Crkvu u božanskom njezinu svijetlu i doveo ga u nju. Nema sumnje, da će konverzija uroditi

dobrim plodovima i po Chestertonov publicistički rad, koji je majstorski prikazao francuski Isusovac Josip Tonquédec još prije njegove konverzije*).

Chesterton je u naponu stvaralačke snage: rodio se g. 1874. u Kensingtonu. Učio je u Školi sv. Pavla u Londonu i zarana se dao na novinarstvo, ali ga ovo nije apsorbiralo, nego se on živo bavio još filozofijom i literaturom, pa je on danas ne samo novinar, nego i ugledan politički pisac, pripovjedač, essayist, kritik, pjesnik, dramaturg, filozof i — apologeta! Neobičan je to čovjek, vanredno originalnih misli. Ne hajući ni za koga ni za što on je išao prema svom cilju u potpunoj neovisnosti. I stvorio si je poseban stil, stil paradoksa, koji, čini se, vrlo prija britanskom značaju. Tim se stilom služi veoma vješto, da brani svoja načela, a potkopa protivnička.

Engleski je pisac H.-G. Wells jednoč nacrtao šilujete svojih engleskih drugova pa ih je ispedio s olimpskim bogovima: jedan je bio Apolon, odličnih manira; drugi je okretni i lakonogi Merkur; trećeg je prikazao kao nekakvog zdepastog boga; za Chestertona nije bilo u Olimpu ništa, s čim bi ga mogao porediti, Wells veli za njega da je »velik pozlaćen oblak, koji onako golem i sjajan obuhvaća čitav Olimp«.

1. Chesterton ide u red najodličnijih novinara. Redovito je suradivao u *Daily Newsu* (1900—1913), onda za vrijeme rata uređivaše tjednik *The New Witness*, gdje je naslijedio svog brata Cecila, koji je pao u ratu. Suradnik mu bijaše spomenuti prijatelj Hilaire Belloc. U ovom vrlo bojovnom listu Chesterton nemilice šiba i tuče boljševizam, tu novu vrstu ropstva, pa židovski kapitalizam, a ne štedi nikoga, pa ni svojih zemljaka, kad otvoreno brani potlačenu Irsku ili zagovara izmorenu Poljsku. Kad se u studenom 1920. svečano pokopao Nepoznati Vojnik, evo kakve refleksije nadovezuje na taj čin u svojem tjedniku, gdje pored ostalog veli:

»Nekim se novinama ova prigoda učinila podesna za to, da udese prostu kapitalističku navalu na *Labour*, pa su te novine pitale, da li je sada čas da se snosi boljševizam ili da se uopće o niemu raspravlja. Opravdana bi nas ogorčenost mogla ponukati da reknemo, kako je čas baš izvrstan da se govori o boljševizmu ili o onome, što ta čeljad zove boljševizmom. Bila je to krasna zgođa da se priznaju grijesi kapitalizma i modernog kapitalističkog stanja. Nepoznati Junak bio je možda boljševik. On je može biti bio jedna jedinica u onom velikom broju, što ga je industrijalna nepravda rimula u grki otpor, a čiji su nagoni pravedni unatoč riječima tako strastvenim. Čovjek, koji nas je spasio, jest možda čovjek, koga se toliko puta mi kratismo da spasimo. Mi ga može biti ne htjesmo da spasimo, kad je prosijačio na ulici, kad je robovao u dokovima, kad je bio žrtva nebrojenih niskih okrutnosti zalagaonice ili policiste. Društvo, koje ga danas tako čudno časti, možda mu je prije otrovalo cijeli njegov život. I zato je najpametnija misao,

*) Jos. Tonquédec, G.-K. Chesterton, ses idées, son caractère (Paris, Nouvelle Librairie Nationale). Cf. i *Revue Apologétique* 15. IV. 1921.

kojom se mogao tko god zabaviti, dok su ga spuštali u grob, bila ta, da bismo mi bili možda morali strepiti, da je taj vojnik iznenada ustao od mrtvih . . . »

Chesterton je odličan i plodan pisac *essaya* o najraznovrsnijim predmetima dnevne aktualnosti pa je objelodanio više djela te ruke kao na pr. *All Things Considered, A shilling for my thoughts*. . . Kad je zloglasni Anatole France izdao svoju pisaniju o Ivani d' Arc, Chesterton uzvraća svojim *The Maid of Orléans*, gdje na pr. veli:

»France je objelodanio spis o Ivani d' Arc. I Voltaire je jedan napisao, jako skandalozan, pun pogrda i bljutavih podvala. Franceovo je djelo nasu-prot puno takta i kurtoazije, ne ogrješuje se o počitanje. Pa ipak . . . ja volim Voltairea. Kad Voltaire govori o svecu, on postupa s njim kao s ludakom ili varalicom. France, baš kao i učitelj mu i preteča Renan, ne napada kršćanstva surovo: on ga smanjuje, skida ga na svoj niveau, on ga uzima ped svoju zaštitu s nekim bljutavim protektorskim tonom. Posve neukusna metoda! Da ja ne vjerujem u kršćanstvo, ne bi bilo u Hyde Parku*) ljučeg protivnika od mene. Jer ništa nije tako veliko da to ne bi smio napasti čovjek lojalan i otvoren. Ali ima stvari, koje su prevelike, a da bi ih smio jedan čovjek tretirati s nekakvom protektorskom samilošću.

Metoda, kojom se služi France i Renan u prosuđivanju čudesnih pripovijesti, čini mi se posve promašena. Ona hoće da nadnaravno protumači pripovijesti, koje imaju stanovit temelj, pa zamišljaju pripovijesti, koje takova temelja nemaju. Kad se na pr. pretresuje legenda o Jacku, koji se na motki penje u nebo, istraživat će se najprije, kako su se udružile u mozgu Jackovu ideja neba i motke. Onda će se naći, da se Jack posavjetovao s kakvim indijskim čarobnjakom, a taj mu je govorio o lianama, koje treba samo da baciš na nebo i t. d. . . Nego, molim Vas, šta Vi znate o prošlosti i o psihologiji Jackovoj? Ništa. Vi znate, da se pripovijeda, kako se on uspeo na nebo po svojoj motki, to je sve. Vi znate . . . Vi imate pravo vjerovati ili ne vjerovati, ali nemate prava mijenjati ovu legendu u drugu. Pa ipak ovako se radi proučavajući Ivanu d' Arc. France je skovao novu pripovijest. On umeće u nju osobu, o kojoj dokumenti nisu nikad besjedili, nekog svećenika, koji je tobože udahnuo Ivani njezine misli i osjećaje. On (France), u koja nema ni zrnca demokratskoga duha, ne može ni zamisliti, da mlada seljanka može izvaditi kakvu ideju iz svoje nutrine. Nego tvrditi, da je Ivana dobila svoje ideje od jednog svećenika, to ti je baš kao da netko rekne, da je mlada Londonka, koja ima samilosti sa siromasima, mogla tu samilost uzeti samo od jednog člana *Labour Party*. Ne, ona ju je našla u sebi i izvadila iz prihika«.

2. Kao kritičar izdao je Chesterton ova djela: *Heretics* (1905), *Ch. Dickens* (1906), *Browning* (1908), *G. Bernard Shaw* (1909), *Twelve types* (1910), *The Victorian Age in Literature* (1913).

U *Hereticima* naviješta rat svim modernim zabludama, što ih zastupaju njegovi savremeni zemljaci: Kipling, Shaw, Wells, Fitzgerald, George Moore, Lowes, Dickenson, Yeats, Mac Cabe, Whistler . . . Dva prva poglavlja iznose razloge, što su ga ponukali da napiše knjigu:

*) U londonskom se Hyde Parku drže pod vedrim nebom predavanja o vjeri, konferencije, propovijedi.

»U srednjem su se vijeku filozofi htjeli među se da spale, kad se ne bi slagali u shvaćanju svemira: to je bilo ludo. Ali je jedna veća ludost običaj, koji je nastao u XX. vijeku, tvrditi, e je malo stalo do toga, da li se ljudi razilaze u shvaćanju svijeta. Zasad je još dopušteno imati svoje mišljenje o tramvaju i o Botticelliju, ali nije dopušteno imati jednu filozofiju. Međutim ja sam jedan od onih, koji drže, da je čovjeku najzamašnija i najpreča stvar ideja, što ju ima o svijetu, njegova filozofija«. — Uvod završuje ovako: Uzmite, da na ulici nastane strka zbog reverbera (plinski stup), koji bi nekoji ugledni ljudi htjeli da uklone. Star monah prolazi onuda pa će njega o toj stvari da zapitaju. On predstavlja duh srednjeg vijeka i uzme govoriti skolaštichkim stilom: »Braćo, promatrajmo najprije vrijednost svijetla. Ako je svijetlo po sebi jedno dobro . . .« Ali oni ga povale na zemlju, i sad svi nazočni srnu na reverber, obore ga u tili čas pa se udalje čestitajući jedni drugima, što im je duh praktičan, a ne sredovječan . . . Nego nakon zrela mozganja stvar se već nije činila tako jednostavna. Jedni su oborili reverber, jer su htjeli imati električno svijetlo; drugi, jer su trebali stara željeza; treći napokon, jer su željeli mrak, da sakriju svoja opaka djela . . . I tako je rat planuo u mraku i nitko ne zna, šta obara. Ali svi će ipak jednog dana spoznati, da je monah imao pravo, i da sve ovisi o načinu, kako se promatra svijetlo. Što bismo bili mogli pretresati pod plinskom svjetiljkom, danas moramo da pretresamo u potpunu mraku!«

O važnosti prave filozofije veli: »Ja sam ipak jedan od onih, koji misle da je najvažnija stvar za čovjeka poimanje svijeta, t. j. njegova filozofija«. — I o napretku primjećuje: »Ako želimo napredak, neka on bude u tome, da stvorimo pravu filozofiju. Ta filozofija mora biti istinita; ako je kriva, zbacit ćemo je. Smiješno je misliti, da ćemo sve jasnije vidjeti, što budemo više skeptici. Naprotiv, što više spoznamo ono, što je dobro, bolje ćemo moći suditi, što koja stvar doista vrijedi«.

Čitavo djelo obiluje frapantnim mislima, slikama i poredbama; nek je dopušteno navesti dva primjera, jedan proti skepsi, a drugi proti krivom napretku. »Mozag je ljudski stroj za proizvodanje zaključaka; ako on ne može da dođe do zaključivanja, onda je on svakako zarđao.« — »Nitko ne smije da se služi riječju *napredak*, već ako ima određen *Credo* i moralni zakonik urezan u gvožđe . . . Jer napredak po svom nazivu označuje smjer. Čim uzmemo i najmanje sumnjati o smjeru, mi počinjemo jednako sumnjati o napretku«.

3. Kao *romancier* i *novelist* Chesterton je napisao nekoliko detektivskih pripovijesti, da se naruga detektivima i onima, koji pišu detektivske pripovijesti. To je reakcija proti mahnitianju za lektirom ove vrste. Amo ide *The Man who was Thursday* (u hrv. prijevodu »Četvrtak«). *Innocence of Father Brown* je ujedno obrana kršćanstva. *The Napoleon of Nothing Hill* pripovijeda vrlo smiješnu priču, kojom dokazuje, da je realnost mnogo bogatija, no što se misli, a svijet da sadržaje više stvari, kojih um ne može da predvidi i razumije. *The Ball and the Cross* prenosi u čarobnjačko carstvo. Chesterton voli antitezu između kugle i križa. Kugla, slika znanosti, jest lik savršen, harmoničan, dotjeran u svojim crtama, ali zatvoren, ne može napredovati niti se protegnuti. Križ nasuprot, premda nosi u sebi

zaplet i protuslovlje, može beskonačno produljivati svoje dvije ruke, a da ne mijenja svojeg oblika. Profesor Lucifer (personifikacija bezbožne znanosti) i monah Mihovil (zastupnik Vjere) lebde u balonu nad crkvom Sv. Pavla u Londonu, kojoj se na vrhu kupole koči kugla, a na njoj križ. Lucifer gladi rukom debeljušastu kuglu, »koja je tako različna od onog mršuljavog individuuma, što tamo gore širi ukočene i umorne ruke«.

Lucifer kaže: Kugla je razumna, Križ je nerazuman. On je četveronožac, kojemu je jedna noga dulja od drugih. Kugla je nužna, križ je arbitraran. Pa onda kugla je jedinstvena u sebi, a Križ je u protivurječju sa samim sobom; on je sukob između dvije neprijateljske crte, kojima se smjertovi ne daju svesti u sklad . . . kolizija, sudar, borba u kamenu . . . Dolje taj predmet! I sam mu je oblik protuslovlje u terminima.

Mihovil mirno odgovara: Mi volimo protuslovlje u terminima. Čovjek je jedno protuslovlje u terminima; on je živo biće čija je superiornost nad drugim životinjama u tom, što se odrodio. Križ je, kažete, vječna kolizija: i ja sam to. Križ je borba u kamenu: svaka je vrsta života borba u tijelu. Oblik je križa nerazuman, baš kao što je i oblik ljudske životinje. Vi velite, da je Križ četveronožac, kojem je jedan ud dulji od drugih: ja velim, da je čovjek četveronožac, koji se služi samo dvjema nogama.

Kako se ne mogu da slože, Lucifer naprosto baci monaha iz zrakoplova, no o. Mihovil se uhvati za križ na kupoli i u tom nezgodnom položaju parira na zabadanja protivnikova. Otuda se spusti dolje i srećom padne na jednu gornju galeriju crkve, gdje ga nađe crkveni čuvar i preda policiji, koja ga zatvori u ludnicu. Na pozornicu izlaze Škoćanin Mac Ian, katolik, i Turnbull, ateista. Raspravljanje im bude napokon tako žestoko, da se hoće da pobiju u dvoboju, ali kako je dvoboj u Engleskoj zabranjen, oni se skrivaju, no uvijek im netko naum pomrsi. Bježeći od policije uvuku se u ludnicu, gdje ih zadrže. Tu nađu naša dva zrakoplovca, o. Mihovila, koji je interniran, i profesora Lucifera, koji je ravnatelj zavoda. Lucifer ishodi od engleskog parlamenta zakon, po kojem ostaju na slobodi samo oni, za koje je znanost dokazala da im je mozag zdrav. Ovako će nestati s lica zemlje misticizma i idealističkog zanosa. Sad će da zavlada despotska znanost, naturalistički teror. Ali jedan od interniranih volí »čovječja prava« i podmetne vatru zavodu, a Lucifer odleti u svom zrakoplovu.

Chestertonova drama *The magic* prikazivala se prvi put u Londonu 7. studenog 1893. To je mladenačko djelo smjesa simbolizma i vilinskih priča, jako je zamršeno i teško. U kazalištu kan da mu nisu cvale ruže pa se, čini se, okanio posla, na koji ne bijaše pozvan.

Sasvim je originalna njegova kratka *povijest Engleske* (*A Short History of England*, 1917). U jednoj je godini tog dieca izašlo više od sedam izdanja. To je povijest bez data i bez ratnih događaja, pisana sa stanovišta puka. To se, veli autor, još nije nikad učinilo i sve pučke povijesti boluju od nepoznavanja pučkog života i zato su krive i antipopularne.

Od *političkih* spisa valja istaknuti *Irish Impressions* (1911) pa osobito *The Crimes of England* (Zločini Engleske, 1915), gdje bez obzira otkriva nelijepu stranu engleske povijesti i moderne politike, a sve to u vrijeme rata, o kojem je ovisjela budućnost britskoga imperija. Iamačno je i ovo djelo nešto pridonijelo, da Chesterton

uz žarke obožavatelje ima i dosta protivnika, ali tu vrijedi ona nje-mačka: Viel Feind, viel Ehr. No time nipošto ne ćemo da reknemo, da naš bojovni autor kraj sve ljubavi k istini i pravednosti nije kadšto prešao granice opravdane navale.

4. Najdublje a možda i najistinitije strane svoje bogate duše pokazao je Chesterton u religioznom pjesništvu. On je izdao zbirku svojih pjesama pod naslovom »The wild Knight«. Ni ovdje ne može da posve zataji svog stila, ali opet sasvim su drugačiji tonovi, kojim na pr. slavi Božansko Dijete u betlehenskoj štalici. U dnu te duše ganjiva pjesmom *The Wise Men of the East* (Mudraci s Istoka). U mudracima gleda on obrazovani i ponosni učenjački um, koji se pre-daje poniznosti vjere i pada na koljena pred Otajstvom:

O! od mladosti smo svoje obikli
Da istražujemo i dubemo zakučaste tajne,
Mi poznamo sav znanosti labirint,
Mi tri smo mudraca davnine davnajšnje
Imamo sve — osim istine.

Hodajmo ponizno — pao je mrak i snijeg
Zborimo potilho — nek udilj nam gore svjetiljke,
Jer put je tako jednostavan,
Da bismo zašli s njeg.

Svijet se bijeli bjelinom užasnom,
Sljepoćom nam prijeti dan, što svanjiva,
Mi stupamo omamljeni u svjetlosti,
Jer pregoleme su stvari, da ih promatraš,
I odveć priproste, da ih izrečeš.

Dijete, što bješe prije no svijetovi nastaje
(Prevalit nam još je tek kratak put
I otvorena tek naći još vratašca),
Dijete, što se igraše suncem i mjesecom,
Igra sad s malo se slamice.

Tu vam je kuća, gdje nebo se hranilo,
Čudna i stara ta kućica naša je,
Tu nikad se nije izrekla laž,
Tu praštanje priprosto je kano hljeb,
A čast je tvrda kano kām.

Ponizno hajmo; nebesa su ponizna,
I niska je zvijezda, sjajna i velika,
I tako su blizu jaslice,
Da bi ih mogli promašit.

Čujte! to budi u smijeh kô lav,
 Ravnicom mu rika odjekuje,
 I nebo kliče, nebo se sagiblje,
 Jer sâm se Bog iznova rodio.
 A mi smo tek nejaka dječica,
 Što putuju kroz kišu i kroz snijeg.

5. Od svega nastojanja najzamašnije je i po sebi i za Chestertona ono, koje ga je dovelo na područje *filozofije i apologije*. Mnogo je svojih filozofskih i vjerskih ideja iznio u knjigama: *Wat's wrong with the World, Heretics, The Ball and the Cross, The Superstition of Divorce, Eugenism and other Evils* . . . Glavno mu je djelo *Orthodoxy*, koje sadržaje najbolju sintezu njegove misli, a otvara i pogled u njegov filozofski i vjerski razvitak. Dakako, ne valja zaboraviti, da Chesterton, dok piše svoj *Orthodoxy*, još nije katolik niti je u filozofiji polučio onu jasnoću i točnost izražaja, kakva bi bila poželjna, pri čemu mu smeta i njegova prevelika igra (bar za naš ukus) s paradoksimima.

Orthodoxy je napisao Chesterton izazvan od Streeta, koji bješe izjavio: »Ja ću pomišljati na to da si stvorim filozofski sustav, čim nam Chesterton priopći svoj«. Chesterton se dade na posao, ali on dade više, nego li je Street želio. Evo što mu je bila nakana pišući »Orthodoxy«*):

On će, veli u uvodu, podati nacrt filozofije, uz koju je počeo da pristaje. »Ja ne kažem moja filozofija; jer ona ne potječe od mene. Bog i ljudi su je učinili, a ona je učinila mene«. Zatim veli, kako je od mladosti bio prožet modernim idejama pa je onda pomalo otkrio, da samo kršćanstvo može da bude temelj zdrave vjere i zdrava života i pojedincu i narodima; on će redom obračunati s materijalizmom, skepticizmom, racionalizmom: svi su ti izumi tek pokušaj ljudskoga duha da se otme naučiteljskoj vlasti Crkve, i on će pokazati, da sve te zablude sigurno vode u kaos. »Ja ću pokazati, da moja vjera u najvišem smislu udovoljuje onoj zamršenoj duhovnoj potrebi, smjesi stvari vanrednih i običajnih, koju je kršćanstvo tako zgodno nazvalo romantizmom«. — Ova poglavlja hoće da dokažu, kako kršćanska nauka, kojoj apostolsko Vjeronanje izrazuje naučnu puninu, sačinjava najbolji temelj zdrave etike i svake istinske energije.

Iako je lako izreći sa par riječi svrhu ovoga u neku ruku orijaškoga djela, ne da se lako ukratko skicirati njen sadržaj, najmanje u kratku informativnu članku, kao što je ovaj. A sadržaj je vrlo zanimiv i način apologije vanredno sugestivan.

Iznijet ćemo ipak nacrt dokazivanja, kojeg se laća pisac, pošto je nagomilao mnogo dokaznog materijala u prilog katoličkoj Crkvi. On fingira, da ga je »razuman agnostik« natjerao u tjesnac pa ga sad svjetuje, neka prihvati samo one istine Crkve, koje mu se sviđaju, a ostale neka pusti. Chesterton odgovara navodeći tri razloga, s kojih on pristaje uz pravovjerje (*orthodoxy*):

1. on se osjeća na to ponukan velikom gomilom sitnih činjenica, koje jednodušno svjedoče u istom smjeru. »Atmosfera Utjelovljenja jest atmosfera

*) Ovo je djelo prevedeno na holandski već g. 1910. u Haagu (M. Hols), sada i franc. kod Art religieux, Paris.

zdravog razuma«, dok na protivnoj strani vlada »uopće nesmisao«. — Ovo stanovište nije identično s 25. stavkom dekreta *Lamentabili*, koja osuđuje mišljenje, kao da se vjera osniva na pukim vjerojatnostima; Chesterton svojim »indikcijama« priznaje pravu dokaznu snagu.

2. kršćansku istinu dokazuju zajamčena čudesa.

3. On vjeruje Crkvi, »jer je ona živ učitelj, a ne mrtav učitelj«. On joj vjeruje, kao što dijete »vjeruje u svog oca, jer je iskusilo, da je njegov otac živo vrelo realne pouke, biće, koje odista zna kud i kamo više od njega, pa će mu reći istinu jednako sutra kao i danas«. Ja primam »vjeru, a ne samo fragmentarne i laičke istine, što bih ih mogao izvaditi iz nje«, jer Crkva ga nije samo naučila tu i tu istinu, nego se objavila sama kao nešto, što govori istinu.

Ortodoxy je primljen s raznim čuvstvima već prema stanovištu pojedinaca, prema onoj staroj: *Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur*. Nekima se činio plitak, no ovi imaju krivo, kad ovako općeno sude; drugi su čak držali, da *Ortodoxy* zaprema prvo mjesto u najnovijoj apologetskoj literaturi, no i taj je sud svakako pretjeran. Bliže se prikućio istini Word, kad piše: »Tako je ogledalo ovoga intenzivno aktivnoga i ozbiljnoga modernog uma s čitavim svojim rojem paradoksa i sa svojim finim shvaćanjem, sa svojom nevoljkošću i konvencionalnošću, sa svojom upornošću dajući maħa pretjeravanju, sa svojim potezima neobuzdane mašte bačenim preko dubokih odmjerenih misli . . ., ukratko ogledalo čitavog Mr. Chestertonova bića, snažnog i punog energije, sa svojom snagom i sa svojim manama, a ugrijanog kršćanskom dogmom i etikom, kao da je živio u dane Nerona ili Marka Aurelija, upravo ono ogledalo, koje je potrebno iznemogloj generaciji«*).

Tonquédec u pomenutoj magistralnoj studiji dolazi do ovog zaključka o Chestertonu, a taj se bitno odnosi i na *Orthodoxy*: »On je apologeta u isti mah subtilan i pobožan, fantastičan i iskren; original, koji unosi teologiju u roman i romantizam u vjersko dokazivanje; njegovo je djelo pravi engleski vrt sa zavojitim stazama uzduž i poprijeko, s nenadanim vidicima, gdje se sljubiše hirovi umjetnosti i prirode«. Tonquédec, koji je s očitom simpatijom pisao kritiku Chestertonovih ideja; upozoruje na neke filozofijske i teologijske nedostatke i omaške, »protestantskog pisca«, koji dokazuje katoličku istinu. Chesterton na pr. odviše lako vjeruje u sve, što je čudesno t. j. ne razlikuje dosta naravne pojave i čudesa; u svojem demokratizmu i u ljubavi za siromaha on pridijeva Crkvi nazore i osiećaje, kojih ona ne može da ima, jer Crkva nije vjera jedne kaste, pa ako se ona najvoli sagibati k siromahu i patniku, ona ne će da im udahne »nepovjerenja prema imućnima« ili da samo njima dade svu vlast; sveti Pavao nauča i posluh zakonitim vlastima, a ne revoluciju, a Krist nije zaštitnik ustaša, nego prvi od mučenika. Ima po Tonquédecu još štošta u *Orthodoxyu*, što treba ili ispraviti ili cum grano salis (s opreznošću) uzeti; no odbivši ove netočnosti i omaške, kojih je relativno malo, dokazna je snaga Chestertonove apologije, veli Tonquédec, jaka.

*) *The Tablet* (19. VIII. 1922.), u *Hrvatskoj Prosvjeti* God. IX. br. 19.— 20. (25. X. 1922.) str 469.

Hoće li Chestertonu poći za rukom, da nakon konverzije usvoji ne samo katoličko shvaćanje i osjećanje u svemu, nego i adekvatnu katoličku terminologiju? Svakako je to poželjno, a i nužno, već radi velikog ugleda, što ga on uživa. Inače će mu se dogoditi ono isto, što se dogodilo jednom drugom znamenitom konvertitu, holandskom pjesniku *Frideriku Van Eedenu*, kojeg naprijed spomenusmo. O njegovoj ortodoksnosti nema nimalo sumnje, ali mu se zna potkrasti po koja riječ, koja baš nije sasvim u skladu s njegovim inače katoličkim mentalitetom. *La Croix* (3. lipnja 1922) govoreći o Van Eedenu veli: »Ušćuje li se možda kad, da Van Eeden u nekim točkama vidi stvari drukčije nego jedan rođeni katolik, nitko se ne će začuditi. Mi smo tome obikli, osobito sa strane obraćenih artistâ. — Mi smo (u Holandiji. Op. p.) tome tako obikli, da nekoji katolici slijede ove obraćene umjetnike u njihovim rekao bih odveć širokim idejama u pogledu umjetničke slobode, napose u književnosti«. Želimo, da ta bojazan, što se tiče Chestertona, bude bez temelja.

*

Važno je, kako se Chesterton obratio i stupio u katoličku Crkvu. Odgovor je na to pitanje donekle sadržan u *Orthodoxyu*, a neposredni razlog iznio je Chesterton u intervjuu dopisniku washingtonskog dopisnog ureda:

»Ja sam uvijek pristajao uz katoličko shvaćanje kršćanstva, barem posljednjih dvadeset godina. Ako anglikanska crkva nije ograna katoličke Crkve, onda ona za me ništa i ne vrijedi. Ako je ona samo protestanska crkva, ja s njom nemam posla. Ja sam u ovom pitanju došao na čisto pa sam stog prešao na katolicizam. Među onima, koji su mi pomogli odgovoriti, je li engleska crkva katolička ili ne, ima odličnih vođa engleske crkve kao dr. Inge, dekan od Sv. Pavla i biskup Huson u Dwihamu. Reći ću vam primjerom. Meni je posve jasno, da crkva, koja tvrdi, da ima auktoritet, mora imati posve sigurno poimanje kad se radi o velikim pitanjima javnog morala. Mogu li ja biti za moderni kanibalizam i ubijanje djece, koji se propagira ograničivanjem porođaja, ili za ikakvu drugu znanstvenu ili narodnu reformu? Crkva, koja ima auktoritet naučavati, mora moći reći u ovom pitanju: da ili ne; a protestantske su crkve u ovim pitanjima u potpunoj zbrci, na pr. u pitanju ograničivanja broja djece. Ako ima ljudi, i to tako ozbiljnih kao dr. Inge, koji su javno za ono, što je po mom sudu prosto i što tru je narod, i što nije daleko od ubijanja djece, tad je jasno, što mislim reći. U pitanjima ženidbene rastave, spiritizma, samoubojstva nijesu ovi ljudi sposobni govoriti sigurno i jasno. Posve je jasno da ima u engleskoj crkvi kao i u drugim protestantskim crkvama mnogo ljudi, koji ove poganske zločine osuđuju kao i ja. Biskup Gore bivši anglikanski biskup u Oxfordu, govorio bi o ovom isto tako odlučno kao papa. Ali se ne radi o ovom nego o tom, da engleska crkva ne može u ovim pitanjima jasno i po

sigurnim načelima suditi. Ukratko nema jedinstva ni sloge u postupku, nema zajedničkog odgovora narodu, kad on ište da mu se odgovori sa autoritetom. Ja osobno ne mogu ništa uraditi s crkvom koja se u velikim pitanjima duhovnog boja i morala ne može braniti, ne može voditi boj, niti pukovnije istom cilju upravljati. Točnost i sigurnost u najvažnijim pitanjima modernog života nalazim jedino u katoličkoj crkvi i stoga sam postao katolik.

Crkva katolička u Engleskoj dobiva godišnje oko 12.000 konvertita. Kruna tih konvertita u god. 1922. je bez sumnje Chesterton, kojeg će primjer probuditi savjest mnogog odličnog protestanta i ojačati katoličke redove u Engleskoj, koji neprestano jačaju; a i za svakog katolika bilo koje narodnosti Chestertonov je korak nov dokaz, da je istina na našoj strani, koje svijetlo neprestano privlači odasvuda plemenite duše.

O postanku i razvitku crkvenog celibata.

II.

Nastavak.

Iz poapostolskog doba

ne znamo za kakve promjene u praksi celibata, uvedenoj po apostolima, niti za borbe u ovom pogledu. Znamo pak pozitivno, da je na pr. sv. Polikarp, biskup smirnski (umro 155.) živio u celibatu, kako to Funk pravom zaključuje iz 4. poglavlja njegova pisma Filipljanima*), i da je isti Polikarp u 5. pogl. istog pisma od dakona *zahtijevao posvemašnju uzdržljivost* (egrateis peri panta, continentes in omnibus). Taj smisao potvrđuje i slijedeći redak, gdje opominje mladiće: »Slično i mladići neka su besprijekorni u svemu, prije svega pazeći na čistoću . . .« A u predašnjem 4. poglavlju upućuje žene Filipljana, da se drže predane im vjere i ljubavi i čistoće, ljubeći svoje muževe u svoj istini, a sve (druge) jednako ljubeći u svoj uzdržljivosti . . .«

Ignacije Antiohijski (umro 107.) i laicima »u čast tijela Gospodnjega« po mogućnosti preporučuje djevičanski život, ali dakako u poniznosti, da »se ne uzohole iznad biskupa«, koji je u ono vrijeme prije sv. reda nerijetko oženjen bio. Ovdje kao i u sličnim slučajevima možemo primijeniti riječi sv. *Isidora Peluzijskoga* (umro oko g. 440.) Ep. III, 176.: »*Ne kao da bi opominjači na djevičanstvo, glasnici uzdržljivosti, zagovornici djevičanskih zborova općili sa ženama! Jer tko bi to mogao podnijeti, da drugima svjetuju djevičanstvo, dok bi se sami našli, gdje se valjaju u osjetnosti?*« — Belser (l. c. 241.)

*) Patres apostolici I, 300, 2.